

BOEKBEoordelingen

W. KENNETH RICHMOND, *The Teaching Revolution*, Methuen & Co. Ltd., 11 New Fetter Lane, London E.C.4. 1967, 220 p.

Dit boek over nieuwe onderwijsmethoden wordt beoordeeld door een belangstellende ondeskundige. Dat heeft het nadeel dat het niet op zijn wetenschappelijke correctheid kon worden geverifieerd. Als voordeel mag wellicht gelden dat het is bekeken door één uit de categorie van lezers, die de auteur op het oog heeft gehad. Nieuwe inzichten in het leerproces, nieuwe methoden en nieuwe technische hulpmiddelen melden zich aan de poorten van onze onderwijsinstellingen. Hier en daar vinden ze toegang. In potentie kunnen ze inderdaad leiden tot een revolutie in de werkwijzen van de scholen. De auteur beschikt over de kennis van het bestaande systeem zowel als van de nieuwe technologie in haar verschillende vormen. Hij toont zich een kritisch beoordelaar, die oog heeft zowel voor de mogelijkheden als voor de vele nog onbeantwoorde vragen. Hij zou zijn boek echter niet de, op de realiteit vooruitgrijpende, titel hebben meegegeven indien hij er niet van overtuigd was dat het inzicht in de voorwaarden van succesvol doceren en leren in de jongste tijd aanzienlijk groter is geworden. Daarmede is voor een toenemend aantal leerlingen in principe de weg geopend naar een hoger prestatieniveau. Het boek is een boeiende inleiding tot het begrip van zulke zaken als „new mathematics”, modern onderwijs in de natuurwetenschappen, talenpractica, audiovisuele hulpmiddelen, multi-media-communicatiesystemen, geprogrammeerd leren, enz.

PH. J. I.

KRATZSCH/VATHKE/BERTLEIN, *Studien zur Soziologie des Volksschullehrers*, Verlag Julius Beltz, Bergstrasse 9, Postfach 167, 694 Weinheim 1967, 248 S.

Drie studiën omtrent onderwijzers van de West Duitse *Volksschule*, voortgekomen uit het Deutsches Institut für Internationale Pädagogische Forschung en als zodanig een vervolg op Gahlings-Moering: *Die Volksschullehrerin*, Heidelberg 1961, und Frank-Rehberg-Hof: *Untersuchungen zur Soziologie der Lehrer an berufsbildenden Schulen*, Frankfurt am Main 1965. Het gezamenlijk kenmerk van de onderzoeken, waarvan hier het resultaat thans wordt gepubliceerd, is dat ze zich gericht hebben niet in de eerste plaats op de eigenlijke beroepsuitoefening van de onderwijzers maar op de externe aspecten ervan: hun sociale verplichtingen, hun openbare functies, hun werken aan eigen ontwikkeling en hun bezigheden op de terreinen van wetenschap en kunst. Op dit externe vlak verandert de situatie van de onderwijzer in West Duitsland merkbaar. De waarnemin-

gen beperkten zich tot bepaalde staten en het is, gezien de verschillen, die daarbij aan de dag treden, niet aanstonds duidelijk in hoeverre ze voor de Bondsrepubliek representatief zijn. Dit neemt niet weg dat het interessant is te vernemen hoe de onderwijzers geantwoord hebben op hun gestelde vragen betreffende hun situatie in de school, hun relaties tot de ouders en belangrijke figuren in de gemeente, hun arbeidsvreugde en wat eraan in de weg staat, hun schatting van hun sociale status, hun nevenwerkzaamheden, de waardering van hun opleiding, hun culturele interessen e.d. Eén van de conclusies van de onderzoeken is dat als gevolg van de opvoering van de onderwijzersopleiding tot het academisch niveau de drang tot verder leren afneemt. Tegelijkertijd blijkt echter dat de bezigheden van wetenschappelijke aard, die onderwijzers vroeger uitoefenden terzake van de geschiedenis en de natuur van de streek, waarin zij werkten, verdwijnen ten gunste van de studie van de psychologische en pedagogische problemen van de school. De onderwijzer wordt specialist op zijn eigen werkteerrein.

Het is jammer dat zijn beroep desondanks, in zijn ogen althans, nog niet de ware waardering vindt, een omstandigheid, die zijn zelfrespect ondermijnt.

PH. J. I.

J. M. W. VAN USSEL *Sociogenese en evolutie van het probleem der sexuele propaedeuse tussen de 16e en de 18e eeuw, vooral in Frankrijk en Duitsland.* Gent, 1967, 2 dln.

De uitvoerige titel van deze Amsterdamse dissertatie dekt een even uitvoerig en kloek werkstuk. Van het behandelde onderwerp is zo goed als niets bekend en de schrijver was dus genoodzaakt veel zelfstandig te onderzoeken. Hij moest niet slechts de bronnen bestuderen, maar was ook genoodzaakt deze voor een groot deel op te sporen. Zijn literatuur- en bronnenlijst heeft dus een zeer grote waarde. Van Ussel betoogt dat nog in de 16e eeuw de volwassenen en de kinderen vrijwel het gehele leven met elkaar deelden in een ongescheiden samen zijn, wat zich ook uitstrekte tot het sexuele leven: in de tijd van Erasmus hadden de kinderen vrijwel alles op dit gebied gezien en veel ook meegemaakt. Na de 16e eeuw echter werd het sexuele leven steeds meer verborgen en onzichtbaar en ontstond dus het probleem van de sexuele opvoeding en de voorlichting. Daarmee in verband groeide de afstand tussen volwassenen en kinderen, m.a.w. de sexuele opvoeding werkte infantiliserend. Van Ussel gaat verder na, waarom dit proces van „verpreutsing” verliep, zoals het is gegaan en hij voert een pleidooi voor een grotere openheid in sexuele zaken om zo de volwassenen en de kinderen weer tot elkaar te brengen. Met enige aarzeling plaatsen we bij deze goed gedocumenteerde studie en dit sympathieke pleidooi toch enige aantekeningen. Zijn opvattingen over verpreutsing en infantilisering kunnen we accepteren, maar we zijn er niet van overtuigd dat hij de ontwikkeling juist heeft getekend. Van Ussel gaat soms weinig genuanceerd en historisch te werk. Hij lijkt zich ook beter thuis te voelen in de sociologie dan in de geschiedenis. Dit blijkt

uit het gemak, waarmee hij allerlei moderne categorieën en begrippen als schuld- en schaamtecultuur, sadisme, schizoïdie, pathologisch, Entmythologisering en derg. hanteert alsof dit aanduidingen zijn voor zaken, die er altijd zijn geweest en alsof het niet juist de taak van de historicus is om dit aan te tonen. Zijn gebrek aan historisch besef maakt ook, dat hij soms verkeerd interpreteert: een vrij emotionele tijd als de Roman-tiek moet immers als zodanig worden begrepen. Dan maakt men niet de fout een m.i. rustige uiteenzetting van Salzmann over de onanie te zien in het licht van een hevige affectgeladenheid. Woorden als „pompeus”, „emfatisch”, „pathetisch”, „overspannen stijl” zijn dan misplaatst.

Een tweede principiële fout lijkt me, dat de schrijver het proces van de groeiende afstand tussen volwassenen en kinderen vrijwel uitsluitend wijt aan de sexualiteit: ook de school b.v. infantiliseert door haar didactisch proces. En verder groeien ook de volwassenen onderling uit elkaar. Dit alles heeft met de grote maatschappelijke veranderingen in de 18e eeuw te maken, de industriële revolutie, de veranderingen in het gezin, het ontdekken van het pedagogisch verschijnsel enz. Het is bij een dergelijk omvangrijk werk niet billijk om op allerlei detailfouten in te gaan en men mag ook uit de gegeven kritiek niet concluderen met een boek te maken te hebben dat onder de maat is gebleven, integendeel. Wel is over de kwesties die de schrijver aanroert het laatste woord nog niet gezegd. Wie zich echter met de historische achtergronden van de sexuele opvoeding gaat bezighouden mag dit werk niet ongelezen laten. N. F. NOORDAM

FR. HORBURGER, *Geschichte der Erziehung und des Unterrichts*. Österreichischer Bundesverlag, Wien und München, 252 p., DM 29,70.

De schrijver tracht de geschiedenis van de pedagogiek te verbinden met de algemene cultuurgeschiedenis. Hij heeft uiteraard nogal aandacht besteed aan de omstandigheden in Oostenrijk. Het boek bevat een goede literatuurlijst en een aantal illustraties, meestal portretten van pedagogen. Het is een betrouwbaar, zij het niet diepgaand boek, dat veel namen en feiten bevat, maar niet steeds de grote lijn in het oog houdt. Ernstiger is dat zo weinig aandacht wordt besteed aan de moderne tijd, voorzover die buiten het Duitse taalgebied valt. Het gaat toch niet aan een man als Dewey in een alinea met kleine letters af te doen en ook het Marxisme weg te duwen in een klein stukje, waarin het typerende van de pedagogiek niet uitkomt. N. F. NOORDAM

DR. M. GROEN, „*Schoolkeuze en Schoolsucces*”. Uitgegeven voor het Nederlands Instituut voor Praeventieve Geneeskunde te Leiden door J. B. Wolters te Groningen, 179 pag., f 21,90.

De auteur is als wetenschappelijk medewerker verbonden aan de afdeling Geestelijke Gezondheid van het Nederlands Instituut voor Praeventieve Geneeskunde T.N.O. te Leiden. Hij promoveerde in april 1967 op deze

studie met als titel: „De voorspelbaarheid van schoolcarrières in het voortgezet onderwijs”. Promotor was Prof. Dr. A. D. de Groot.

De auteur begint met te stellen, dat de voorspelbaarheid van schoolcarrières voor het voortgezet onderwijs van vitaal belang is. De voorspellingen t.a.v. het schoolsucces bevatten evenwel nog altijd teveel onzekere factoren. Het kind moet daarom het recht hebben, ook onder een geringe succeskans, te worden toegelaten tot de school van zijn keuze. De schoolkeuze is, zolang de voorspelbaarheid onzeker is, een individuele beslissing en de verantwoordelijkheid voor het willen volgen van een bepaalde opleiding moet bij de ouders berusten en niet bij de school. De school kan de verantwoordelijkheid slechts volledig dragen, als zij de beschikking heeft over selectieprocedures waarmee met 100% zekerheid kan worden voorspeld of een candidaat al dan niet zal slagen.

Zowel de toelatingsexamens als de brugklassen hebben onvoldoende predictieve betekenis t.a.v. het antwoord op de vraag of de leerling in staat is de gehele opleiding met succes te kunnen volgen en niet wordt gedwongen, wegens onvermogen, deze tussentijds af te breken of te vervangen door een minder zware opleiding.

Gezien de belangrijke investeringen aan persoonlijke energie en geld bij het onderwijs en voorts in verband met de maatschappelijke toekomst van het kind is het voor ouders en leraren noodzakelijk meer informatie te verkrijgen over diens studiec capaciteiten.

Deze problematiek is voor de auteur aanleiding geweest om objectieve maatstaven voor de voorspelbaarheid van schoolcarrières aan te geven. Daartoe heeft hij een indeling gemaakt van de beslissingsprocedures en is door hem de omstandigheden nagegaan, die de mogelijkheid van prognoses belemmeren. Vervolgens is een schema opgesteld van onderwijsvariabelen. Ook is een aantal Nederlandse onderzoekingen, naar de factoren die studiesucces in het voortgezet onderwijs bepalen, geanalyseerd. N.a.v. deze analyse wordt door Groen geconstateerd dat, op grond van de in de zesde klas der lagere school beschikbare informatie, de voorspelbaarheid van schoolcarrières is toegespitst op het probleem van de distributie der zesde klassers over verschillende bestaande vormen van voortgezet onderwijs. Discussabel wordt volgens hem „door sommigen” geacht de variabele „sociaal-economische milieu van de leerlingen” toe te passen voor de distributie over de onderscheidene opleidingen. Doet men dit dan wordt de huidige toestand geconsolideerd, in plaats van veranderd (pag. 64).

Op pag. 155 merkt de schrijver echter op, dat het uiteraard een principiële kwestie is of men het beroep van de vader al dan niet als basis voor adviezen wil gebruiken. Voor het ogenblik lijkt het hem „echter nauwelijks verantwoord deze variabele weg te laten. Het verlies in voorspelbaarheid zou daardoor niet onaanzienlijk zijn”.

Op grond van een empirisch onderzoek, waarover t.z.t. verslag zal worden gedaan, is recensent daarentegen van mening, dat het beroepsniveau van de vader geringe predictieve betekenis heeft voor de schoolopleiding en maatschappelijke toekomst van het kind. De differentiërende betekenis van deze variabele zou daarom nader moeten worden onderzocht, en wel op grond van praktische als principiële overwegingen.

Het is de moeite waard de door Groen behandelde problematiek in vergaderingen van onderwijzers en leraren ter discussie te stellen. Voor de verdere vernieuwing van ons schoolwezen kan zijn boek een belangrijke bijdrage leveren.

J. H. N. GRANDIA

E. W. DIJK, „*Intelligentie en intelligentieverval. Een klinisch-psychologisch onderzoek bij patiënten in een psychiatrische inrichting*”

Assen, 1964. Uitgever Van Gorcum en Comp. N.V., 239 pag., f 19,50 geb.

Het boek bestaat uit twee delen.

In het eerste deel worden theoretische beschouwingen gegeven over de intelligentie, haar onderzoeksmethoden en het intelligentieverval.

In het tweede deel wordt verslag gedaan van een klinisch psychologisch onderzoek naar intelligentieverval.

Uit het eerste gedeelte van de studie zijn in het bijzonder de theoretische uiteenzettingen over de geschiedenis van het begrip der intelligentie, de typering der intelligentie en de facetten der intelligentie intrigerend. Van de twaalf, door de auteur geformuleerde, conclusies over het intelligentieonderzoek, worden in het bijzonder de volgende ter overweging gegeven:

„Wat door middel van intelligentietest onderzocht wordt, c.q. het testgedrag, is geen autonoom gegeven, doch verwijst naar de intelligentie als aspect van elke menselijke gedragswijze”. pag. 65.

„Niet de intelligentietest, doch de psycholoog die deze als onderzoeksmethode hanteert, doet een uitspraak over de intelligentie van de onderzochte”. pag. 65. Over het intelligentieverval zegt de auteur ondermeer dat, waar sprake is van een prestatieafname, effectvermindering van psychische functies op verstandelijk gebied, dat door hem de term verval wordt geïntroduceerd; mocht het mogelijk blijken het definitieve van dit verval aan te tonen, dan wordt het begrip afbraak voorgesteld. pag. 99.

Voorts wordt door de onderzoeker er op gewezen, dat het complex intelligentie is opgenomen in de totaliteit der persoonlijkheid en dat derhalve iedere isolerende beschouwing onvolledig en kunstmatig is. De intelligentie kan enerzijds alle andere facetten der persoonlijkheid doortrekken, terwijl anderzijds genoemde persoonlijkheidsfacetten op hun beurt hun stempel drukken op het intelligente gedrag. (pag. 30 door de auteur ontleend aan Calon en Prick).

In het onderzoek heeft de vraag naar het intelligentieverval centraal gestaan. Chronische patienten blijken een lager gemiddeld I.Q. te hebben dan zij, wier ziekte nog in een acuut stadium verkeert.

Niet alleen veroorzaken cerebraal-organische stoornissen globaal genomen een afname van het I.Q., maar het behandeld en verpleegd moeten worden in een psychiatrische inrichting beïnvloeden eveneens het intelligentieniveau in negatief opzicht. Deze studie is in het bijzonder geschreven voor de klinische psychologen. Toch is deze voor een grotere lezerskring belangwekkend. Zo zijn de door hem opgedane ervaringen met het test-

materiaal ook voor onderwijsmensen niet weinig interessant.

J. H. N. GRANDIA

F. VERHAGE, „*Intelligentie en leeftijd. Onderzoek bij Nederlanders van twaalf tot zevenenzeventig jaar*”. Assen, 1964, Uitgever Van Gorcum en Comp. N.V., 98 pag. + bijlagen. f 14,90 geb.

Het onderzoek is ter hand genomen om een scherper inzicht te krijgen in de relatie tussen de leeftijd en de intelligentie. Voorts is nagegaan in welke levensperioden de mens zijn beste intellectuele prestaties kan leveren. Volgens de auteur overheerste tot 1920 de mening, dat de ontwikkelingscurve van de intelligentie tot ongeveer het 14e levensjaar een stijgende lijn zou vertonen om vervolgens horizontaal te verlopen. Thans wordt aangenomen dat, tot ongeveer het 20e levensjaar, de intelligentiecurve blijft stijgen. Voorts blijkt de daling van de gemiddelde intellectuele prestatie niet in de ouderdom te beginnen maar reeds vroeg in de volwassenheid. De verschillende aspecten van de intelligentie nemen echter niet even sterk met de leeftijd af. Bij hen, die een hogere ontwikkelingsniveau hebben bereikt, wordt een langer stijgen in het begin van de curve gevonden terwijl de daling, na het bereiken van het intellectuele plafond, minder steil is.

In zijn onderzoek heeft Verhave ondermeer het volgende gevonden.

De curve van de algemene intelligentie vertoont vanaf het twaalfde tot ongeveer het twintigste jaar een sterke stijging. Daarna vormt zich een plateau waarbij de curve ongeveer horizontaal blijft lopen tot ongeveer het 48e levensjaar. Daarna gaat de curve omlaag, waarbij de prestaties na het 65e jaar zover kunnen zijn gedaald, dat deze significant beneden die van een twaalfjarige liggen. Verder heeft een verschil in opleiding o.a. tot gevolg een verschil in niveau van de intelligentiecurve. Een interessante studie, die noopt tot verder onderzoek en wel gedifferentieerd naar de onderscheidene sociale milieus.

J. H. N. GRANDIA